

CAROLI SEBASTIANI BERARDI

PRESBYTERI UNELIENSIS,

DE REBUS AD CANONUM SCIENTIAM PERTINENTIBUS

CONSULTORIS REGII,

ET IN TAURINENSI ATHENÆO

DECRETALIU PROFESSORIS

COMMENTARIA

IN IUS ECCLESIASTICUM UNIVERSUM.

TOMUS QUARTUS.

MATRITI:

EX TYPOGRAPHIA JOSEPHI DE URRUTIA.

ANNO MDCCXC.

*Prostant apud Viduam Bernardi Alverà, & Filios, in via vulgò
Carrera de S. Gerónimo.*

IN QUINTUM
DECRETALIUM GREGORII IX. LIBRUM
COMMENTARIA.

Quanto dulcius, atque jucundius detinuit me in prioribus suarum Decretalium libris Gregorius IX., tanto asperior, & tristior ad interpretationem Libri quinti videtur in praesentia juxta ordinem suscipienda tractatio, quae terribilem juris Ecclesiastici partem continet, dum in atrocioribus criminibus recensendis, & severioribus poenis in reos eorundem infligendis versatur. Quamquam enim in hac re non exuat Ecclesia erga homines scelerum conscios maternam, ita dixerim, pietatem; quando vel in ipsis inferendis poenis clementiam sequitur Dei Optimi Maximi, qui non mortem vult, sed vitam conversionemque peccantium, quemadmodum Sacrae Litterae passim docent; nihilo tamen minus non severitatem gravitatemque deponit, sed istam tantum misericordia mitigat, ne facilitas ipsa in divinatorum mandatorum contemptionem, atque in salutis aeternae periculum torqueatur. Haec illa est ingenita, & summa Ecclesiae majestas nunquam a benignitate sejuncta, qua divina Sponsa egregie decoratur, & Christi Redemptoris, cui miris modis juncta est, jure ac potestate sibi veluti mutuata, personam ac dignitatem per suos Antistites, & majores sacerorum Administros exercet, hinc lenis, illinc terribilis, hinc bona spe fideles erigens, illinc metum acerbissimarum poenarum incutiens, ne aut clementia sine justitia contemnatur, aut justitia sine clementia humanam premat infirmitatem, ac frangat. Aurea sunt in hanc rem Gregorii Magni sententiae in libris Moralium. Sic lego in primis in can. 9. dist. 45. *Disciplina, vel misericordia multum destituitur, si una sine altera teneatur. Sed circa subditos suos inesse Rectoribus debet, & justè consolans misericordia & piè saeviens disciplina . . . Miscenda est ergo lenitas cum severitate, faciendumque quoddam ex utraque temperamentum, ut neque multa asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate solvantur . . . Sit itaque amor, sed non emollens; sit rigor, sed non exasperans; sit zelus, sed non im-*

moderatè sæviens ; sit pietas , sed non plus , quam expedit , parcens &c. Sic insuper lego in canone 14. ejusdem distinctionis: *Sunt namque nonnulli ita districti , ut omnem etiam mansuetudinem benignitatis amittant ; & sunt nonnulli ita mansueti , ut perdant districti jura regiminis.* Unde cunctis Rectoribus utraque summoperè sunt tenenda , ut nec in disciplinæ vigore benignitatem mansuetudinis , nec rursus mansuetudine districtiorem deserant disciplinæ ; quatenus nec à compassione pietatis obdurescant , cum contumaces corrigunt , nec disciplinæ vigorem molliant , cum infirmorum animos consolantur. Regat ergo disciplinæ vigor mansuetudinem , & mansuetudo ornet vigorem , & sic alterum commendetur ex altero , ut nec vigor sit rigidus , nec mansuetudo dissoluta. Proficiscuntur hæc ex natura Ecclesiastici regiminis ; quod si compares cum regimine Magistratum publicorum facile intelliges , quare publici Magistratus reos graviorum scelerum jure , ac merito puniat eò usque , ut eosdem in interitum aliquando adducant , ac perdant ; Ecclesia verò etiam ubi asperiores quasdam potestati suæ congruentes pœnas inferendas devenerit , jure ac merito paratam se ad miserendum semper , parcendumque demonstrat. Curant Magistratus publici tranquillitatem societatis , ac reipublicæ salutem , atque incolumitatem , ad quam unam universa vota sua , & officia dirigunt. Cum autem illa nonnisi incommodè , & cum gravi perturbatione patiatur , reos graviorum flagitiorum aut liberè in civitate manere , aut etiam vivere , nihil est , quod sollicitos faciat Magistratus de reis eisdem servandis. Ecclesia è converso non tam societatem fidelium regit , quam singulas fidelium animas , quas ad aliam , nimirum ad æternam , & lætissimam Beatorum cœlestem societatem , præparat ; imò & qua in parte terrenam hanc fidelium societatem regit , agnoscit istam veluti partem Ecclesiæ Christianæ nondum expurgatam , in qua juxta phrasim Evangelicam cum tritico zizania succrescunt ; zizania , inquam , non statim eradicanda , ne eradicetur simul & triticum , in diem messis differendo separationem. Quid igitur mirum , si Ecclesia aut malos toleret , aut cum malis mitius agat , de quibus spem adhuc concepit , futurum fortè , ut in bonam frugem adducantur ? Itaque Ecclesia & judicis æquè , & matris agit partes ; judicis ad terrendum , matris ad miserandum , ut matris officium fovere in sinu pergat , quos solum officium judicis foret perditurum , & judicis officium con-

cutere non desinat , quos materna pietas fortè molliores efficeret. Non possum ego continere in hac parte laudandis quorundam canonum conditoribus , qui cum leniores quasdam pœnas in reos criminum decernerent , pœnis eisdem , quæ potius erant suaves pœnitentiæ , terrificæ nomina indiderunt , qualia publicis in legibus ad significandas capitales , vel capitalibus proximas pœnas usurpantur , veluti deportationis , exilii , carceris , & verberum , can. 9. dist. 35. , can. 7. caus. 2. quæst. 1. , can. 13. caus. 17. quæst. 4. , can. 10. & 13. caus. 26. quæst. 5. , cap. 35. de sent. excom. , cap. 27. in fine de verb. signific. , cap. 1. de calumniator , & alibi pluries. Quæ enim pœnæ his nominibus designantur , longè diversæ sunt ab iis , quæ propriè eisdem nominibus designarentur , neque longè sunt à salubribus pœnitentiis ad expiationem indictis remotæ. Verberibus castigari consuevisse in Ecclesia reos aliquot pœnitentes , præsertim si juniores essent , docet Augustinus in can. 1. caus. 23. quæst. 5. Ibidem autem Sanctus Vir ait : *Vocatur quidem & ista damnatio ; sed quis non intelligat , magis beneficium , quam supplicium nuncupandum , ubi nec sæviendi relaxatur audacia , nec pœnitendi medicina subtrahitur ?* Imò & subjicit , modum istum coercitionis , & à parentibus erga liberos , & à magistris erga discipulos adhiberi. Quod si aliter intelligeres Gregorii Magni sententiam in dicto can. 10. caus. 26. quæst. 5. , aut similes , invenires statim contradicentem Gregorium ipsum Magnum in can. 1. dist. 45. , & quotquot Patres Ecclesiastici in eadem distinctione à Gratiano commemorantur. Deportatione , exilio , carcere plures etiam à viris ecclesiasticis damnatos cum legitimus apud veteres , iis omnibus intelligimus , aut peregrinationes pœnitentiæ causa suscipiendas ad loca quædam sacra ; & templa honorabilioris famæ , aut ejectionis de gradu Clericorum vel in alium inferiorem clericalis ordinis gradum , vel etiam in laicam communionem , sive ejectionis de gradu communi fidelium in ordines pœnitentium , aut missiones in Monasteria , vel Collegia Clericorum , quibus qui pœnitentiæ causa adscriberentur , vigiliis , orationibus , jejuniis , solitudine & alienatione à sæcularibus negotiis , & maculas contractas scelerum ex imo delerent , & Deum faciliùs sibi placarent. Et reverà antequam Clerici communem vitam invissent , Monasteria designari solebant tanquam loca Clericorum pœnitentiæ aptiora. Inita communi vita inter Clericos , certa loca se-

creta erant in Clericorum cœtu ac domicilio, austerioris inextinguendæ vitæ ac pœnitentiæ gratia, in quæ superiorum consilio, & auctoritate rei Clerici se recipere, can. 8. dist. 81. En causam, quare in can. 7. caus. 2. quæst. 1. depositio Clericorum, & exilium, dicantur pœnè non longè dissitæ, legeres etiam in Gratiani codice junctum ibidem nomen *deportationis*, si Romæproum Correctorum industria deletum non fuisset. En causam, quare in can. 13. caus. 26. quæst. 5. depositio, & exilium perpetuum promiscuè sumantur. En causam, quare inter Aquisgranensia præscripta Regulæ Canonicorum editæ anno 816. cap. 134. ita legitur: *Si uterque, & qui flagellatur, & quem flagellari ætas, aut qualitas personæ prohibent* (confirmant hæc, quæ modò tradebam ex Augustino de pœnitentiâ flagrorum Clericis junioribus illata) *adhuc incorrigibiles extiterint, sit locus intra claustra Canonicorum, sicut multis in locis noscitur esse, quo ad tempus retrudantur, & secundum modum culpæ castigentur.* Sæculo 12. vixit alicubi, ut in civitatibus construerentur domicilia ad correctionem pœnitentium, uti constat ex canone 50. Concilii Strigoniensis anni 1114. ibi: *Episcopi in unaquaque civitate duas domos ad coërcendos pœnitentes faciant.* Hoc eodem in sensu ita scribebat Anastasius in Stephanum IV. *Sergius verò in Monasterium D. Securi deportatus, &c., & Platina in Christophoro: In monasteria, tanquam in insulas, Clerici malè de Ecclesia Dei meriti tum relegantur.* Atque ita intelligendus est canon 2. de pœnit. dist. 6., canon 9. caus. 30. quæst. 1., capitulum 6. §. ult. de homicid., capitulum 35. de sent. excom. cum similibus. Cœterum generalis est sententia, quam Ecclesiæ nomine protulit Gregorius II. in epist. 2. ad Leonem Isauricum, ubi Imperatorem alloquens ita diversos coërcendi modos, & publicæ, & Ecclesiasticæ potestatis exponit: *Vides Imperator Pontificum, & Imperatorum discrimen? Si quisquam te offenderit, domum ejus publicas, & spoliis, solam illi vitam relinquens, tandemque illum etiam vel suspendio necas, vel capite truncas, vel relegas, eumque longè à liberis, & ab omnibus cognatis, & amicis suis amandas. Pontifices non ita: sed ubi peccavit quis, & confessus fuerit, suspendi, vel amputationis capitis loco, Evangelium, & crucem ejus cervicibus circumponunt, eumque tanquam in carcerem in secretaria, sacrorumque vasorum æraria conjiciunt in Ecclesiæ diaconia, & in cate-*

cbu-

ebumata ablegant, ac visceribus ejus jejunium, oculisque vigiliis, & laudationem orî ejus indicunt. Quæ cum ita sint, ex ipsa rei, quæ agenda suscipitur, natura criminum, & reorum tractatio non adeo aspera existit. Quodd si non æquè jucunda, & amœna, uti cœteræ tractationes, sentiatur, in meam suscipio sollicitudinem, ea ratione à methodo ipsam digerere, qua elegantior quoad fieri possit, cultiorque reddatur; neque enim id oneris gravatè suscipio, dum unà & operam meam in lucubrationibus meis perpetuò æquabilem facio, & molestiam, qua aspersa esse potest oratio, curo ut levem. Quod ut ex voto eveniat, abstinebo in primis ab iis omnibus exhibendis, quæ sunt civili etiam disciplinæ communia, nisi in quibusdam dare veniam oporteat necessitati, & arctissimæ conjunctioni causarum. Deinde satagam, ut quicquid elegans est in ecclesiastica delictorum & pœnarum historia, cultiore quadam oratione, si quid ego valeo, proponatur. Denique ne informis, & aspera tractatio videatur, à Collectoris Decretalium methodo recedam, cujus loco planiorem, & magis perspicuum de more meo ordinem agendorum instituiam. Duas partes habebit tractatio, in quarum priore de criminibus, posteriore de modis, quibus rei criminum coërcentur, agetur, variis dissertationibus utraque divisa, istis etiam ferè singulis in sua capita distributis, ad quæ ferè universi, nimirum utiliores, Decretalium tituli exigantur. Quinque Dissertationibus pars prior constabit. In prima, quæ erit ferè proœmii loco, agam de criminibus generatim. Secunda explicabit crimina directò adversus Deum admissa. In tertia expendentur graviora delicta, quibus injuria in res Deo sacras inferuntur. Quarta exhibebit crimina, quæ propria sunt, & singularia Clericorum. In quinta observabuntur, crimina, quæ sunt unicuique sive in clero, sive extra clerum constituto communia. Quatuor Dissertationibus pars posterior constabit. Prima generalia præcepta tradet de modis, quibus Ecclesia utitur in reis criminum coërcendis. In secunda agam de reis per pœnitentiâ expiandis. In tertia de reis per censuras coërcendis. In postrema de reis per penas puniendis. Si fortè in mea hæc Commentaria inciderent improbi homines, quos non pigeret in eisdem paulisper meditari, futurum fortè sperarem ut ex sedula, rerum propositarum consideratione cum antea actæ pœniteret vitæ, tum etiam in posterum à gravioribus saltem ejusmodi flagitiis temperarent. Sed tanta non est apud me

me fiducia de perditis hominibus, quibus alia placent, otia, hæc molestiam ingerunt, ac fastidium. Vos verò studiosi Lectores, cum fructuum, ut auspicor, percipietis, ut lætèmini in primis, ab omni vos impietate, ab omni scelere sano consilio declinavisse; deinde impietatem ipsam, scelera universa magis magisque abominari, detestari, horrere pergatis.

PARS PRIMA
DE CRIMINIBUS.
DISSERTATIO PRIMA
DE CRIMINIBUS GENERATIM.

CAPUT I.

Quid sit crimen.

Fuerunt Civitates duas amores, terrenam scilicet amor sui usque ad contemptum Dei, caelestem vero amor Dei usque ad contemptum sui: Paucis ita in libro 14. de Civitate Dei cap. 28. delictorum omnium originem, causas, & naturam ipsam expressit Augustinus, philosophica sanè ratione. Siquidem Philosophi meo iudicio saniores totum naturæ jus, imò & universa jura, quæ ad naturale adjecta sunt, in recta amoris ordinatione constituerunt, qua fiat, ut primum & præ ceteris diligamus Deum, infra hanc dilectionem locum demus reliquis amoribus, in societatem primum, deinde in nosmetipsos, denique in singulos naturæ nostræ consortes pro modo universorum. Hinc civitatem caelestem, & sanctam eam dixit, quæ coheret ex hominibus, qui divini amoris ardore concitati sollicitudinem sui non nisi inferiore loco haberent, in quo consistit rectus ordo amandi; civitatem autem terrenam, & labe confectam appellavit, quæ coheret ex hominibus, qui nimium sibi indulgentes Deum temnerent, in quo amoris ordo turbatur, atque pervertitur. Nimis fortè subtilis alicui videbitur hæc observatio, juxta quam peccatum definiretur amor quicumque mordatus; quare elarius iterum cum Augustino in lib. 22. contra Faustum cap. 27.

dicam, peccatum esse factum, dictum, vel conceptum contra legem æternam Dei: cui consonans Ambrosius in libro de Paradiso cap. 8. ait: *Quid est peccatum, nisi praviratio legis divinae, & caelestium inobedientia præceptorum?* Clarius adhuc juvat Augustini mentem attingere, cum legem æternam Dei nominavit, ex quo etiam intelligatur Ambrosius, cum legem divinam dixit, & caelestia præcepta. Eo in loco Augustinus legis æternæ nomine fassus est, intellexisse se rationem divinam, vel voluntatem Dei, ordinem naturalem conservari jubentem, perturbari verantem. Hinc est, quod divinæ legis nomine non ea tantum veniat, quæ divino oraculo perspicuo revelata fuerit, id est aut scripto, aut tradito verbo Dei, sed etiam quam aut naturalis ratio à Creatore Deo honesti sanè, & inhonesti præceptis imbuta suadet, aut homines potestate legitima præditi ad publicæ seu sacræ, seu civilis societatis emolumentum proponunt; non enim est potestas, nisi à Deo, ut ait Paulus in cap. 3. epistolæ ad Romanos, & qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit, can. 45. caus. 23. quæst. 4., can. 27. & 29. caus. 23. quæst. 5.

Generalia hæc sunt, & omni delictorum etiam leviorum generi accommodata: Verùm agnoscenda initiò est varia delictorum ratio. Omnia quidem de-